

A hungarológia hírei

Nekrológok

Björn Collinder
1894–1983

Nagy vesztesége van az uráli és az egyetemes nyelvtudománynak. Elhunyt Björn Collinder professzor, a tudományok egyik utolsó polihisztorja, „great old man”-je, a lappológia, az összehasonlító urálistika és az általános nyelvészet kimagasló művelője, számos tudományos intézmény és társaság tiszteleti tagja.

Közép-Svédországban, a Botteni-öböl partján fekvő Sundsvallban született, 1894. július 22-én. Mintegy negyven évet töltött az uppsalai egyetemen: előbb mint hallgató, 1929-től mint a finn és a lapp nyelv magántanára, végül 1933-tól 1961-ig – egykori tanára, K. B. Wiklund utódként – mint a finnugor nyelvtudomány tanszékvezető professzora. Több helyen működött vendégprofesszorként is, különösen nyugdíjba vonulása után: így például az Egyesült Államokban és Ausztráliában, de legszívesebben és a leghuzamosabb ideig Bécsben.

Sok témakör foglalkoztatta Collindert már pályája kezdetén is; az északi országok nyelvei éppúgy, mint a klasszikus nyelvek – vagy tágítva a horizontot: az összehasonlító indoeuropeisztika –, de legértékesebb korai publikációi mindenekelőtt az elméleti fonetika iránti érdeklődését és tájékozottságát tanúsítják. Doktori értekezésének tárgyául is hangtani kérdést választott, de *Über den finnisch-lappischen Quantitätswechsel. Ein Beitrag zur finnisch-ugrischen Stufen-Wechsellehre* c. műve (1929) egyben első jelentős lappológiai és urálistikai munkája is, amelyben – mint Paul Kokla rámutat – ma is érvényes megállapításai vannak például a bonyolult észti kvantitási rendszerrel kapcsolatban.

A lappológus Collinder egy sor monográfiában publikálta saját lulei és déli lapp gyűjtéseit, és szógyűjteményét H. Grundström is felhasználta nagy lulei lapp szótárában.

Collinder urálistikai munkássága a 30-as és a 40-es években elsősorban a finnégi nyelveknek, valamint a lappnak hangtani és szóképzési problematikájára terjedt ki. Jelentősek egyrészt a finnégi (ill. finnugor) magánhangzó-harmónia (1942), a fokváltakozás (1948), a háromfokú kvantitás (1951) stb. kérdésének szentelt tanulmányai. Másrészt jövevényszó-monográfiájában (1932, 1941) helyesen állapította meg a finnégi nyelvek ősgermán jövevényszavainak időrendjét, és a germán–finn, illetve germán–lapp szóképzési kapcsolatokról is több értékes tanulmányt adott közre (1933, 1935). Az 50-es évek közepétől gyors egymásutánban láttak napvilágot Collinder jól ismert, úttörő jelentőségű és hézagpótló uráli nyelvészeti kézikönyvei: *Fenno-Ugric Vocabulary. An etymological dictionary of the Uralic languages* (1955, 1977²); *Survey of the*

Uralic languages (1957); Comparative grammar of the Uralic languages (1960); Introduktion till de uraliska språken (1962; angol ford. 1964). Valamennyi itt felsorolt monográfiája – mint segédkönyv – ma is fontos szerepet játszik mind az egyetemi oktatásban, a szakemberképzésben, mind pedig – különösen mintaszerű összehasonlító nyelvtana – a további kutatásokban.

Az uráli nyelvcsalád más nyelvcsaládokkal feltételezett ősi kapcsolatairól Collinder gyakran és szívesen írt. Indo-uralisches Sprachgut c. érdekes és nagyhatású munkájában (1934) a két nyelvcsalád feltehető ősi rokonsága mellett történelmi és nyelvészeti felfogását későbbi kiegészítő és válaszközleményében (1943, 1954) is megtartotta. Nézetei – Bo Wickman 1964-es megállapítása szerint – ma sem veszítették el jelentőségüket ebben a témakörben, bár napjainkban már inkább a különféle nyelvcsaládok ősi „rokonságszerű kapcsolatáról” beszélünk (Hajdú Péter nyomán). Török hangtani kérdéseket tárgyaló könyve (1939) révén a turkológiában is otthonosan mozgó Collinder az urálistaji ősrökonság hívei közé tartozott (Uralaltaisch 1952). A jukagir-uráli egyezéseket megvizsgáló dolgozataiban (1940, 1957) Collinder a jukagirt az uráli nyelvcsalád távoli, de kétségekívüli rokonának tekintette. Az uráli nyelvek ősi kapcsolatainak kérdését a Hat das Uralische Verwandte? c. monográfiájában (1965) összegezte.

Az általános nyelvész Collindert a kitűnő tájékozottság és – a legmodernebb irányzatok makacs ellenzőjeként – a kritikus szemléletmód jellemezte. Hely híján kénytelen vagyok két legfontosabb általános nyelvészeti könyvének csupán a címét megadni: Introduktion i språkvetenskapen (1941; angol vált.: 1978); Språket (1959, 1970⁵; német vált.: 1978).

Collinder gyakorlati, oktatási, tudománynépszerűsítő céllal készült munkái közül kiemelendő öt kiadást is megért finn tankönyve (1940, 1962⁵), valamint a finn és a lapp irodalommal, népi kultúrával foglalkozó nagyszámú dolgozata.

Életében számos elismerésben részesült. Most csak két magyar vonatkozású adalékra utalhatok: 1937-től a Magyar Tudományos Akadémiának, majd 1977-es megalakulása óta a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak is tiszteleti tagja volt. Annak az egész világra kiterjedő hungarológiai szervezetnek, amelynek elnöke, Bo Wickman, az ő tanítványa és 1961 óta utóda az uppsalai egyetemen.

Kilencvenedik születésnapja tiszteletére a bécsi egyetem *Linguistica et Philologica*. Festschrift für Björn Collinder zum 90. Geburtstag címmel ünnepi számot szándékozott kiadni a *Philologica Germanica* sorozatának 6. köteteként. Az ünnepi számból sajnos emlékszám lett; Collinder professzor 1983 tavaszán elhunyt. Ebben a hamarosan megjelenő kiadványban a mintegy 40 nyelvész és irodalmár szakember Berkeley-től Tartuig, Ümeától Jeruzsálemen át Adelaide-ig már csak emlékének tiszteleghet. Björn Collinder halálával nemcsak egy nagy műveltségű, rendkívül áttekintő és rendszerző képességű nyelvtudóst, egy mindig szerény és korrekt, rokonszenves embert veszítettünk el, hanem a magyarok mindenkor nagy és önzetlen barátját, nyelvünknek kitűnő ismerőjét is.